

Keskustelua tutkimustarpeista ja toimituskäytännöistä

Kiitos Reetta Meriläiselle siitä, että hän on lukenut artikkelikäsikirjoitukseni ja käyttänyt aikaansa sen kommentointiin (*Tiedotustutkimus* 27:2). On erittäin ilahduttavaa huomata, että lukukokemus herätti hänessä, ja ehkä myös muissa sanomalehtityön ammattilaisissa, uusia kysymyksiä ja halua keskustelun virittämiseen. Seuraavassa muutama kommentti, jotka toivottavasti selkeyttävät edelleen niitä seikkoja, jotka ovat jääneet askarruttamaan Meriläistä.

Kuten Meriläinen oikein havainnoi, omaan tutkimusasetelmaani ei kuulunut toimittajien tai toimituspolitiikasta päättävien henkilöiden haastattelu. Tämä valinta johtui siitä, että en ole sen paremmin toimittaja kuin tiedotusoppinutkaan, joten minulta yksinkertaisesti puuttuu paljon sellaista perustietoa, joka olisi välttämätöntä tuontyyppisen tutkimuksen säälliselle toteuttamiselle. Siksi pitäydyin (homoseksuaalisen) rivilukijan positiossa ja luin vain sitä tekstiä, mitä lehdessä julkaistaan kaikkien saataville. Mutta on erittäin ilahduttavaa huomata, että *Helsingin Sanomat* on periaatteessa hyvin avoin tällaisen toimituskäytäntöjä analysoivan tutkimuksen tekemiselle. Voikin vain toivoa, että tiedotusoppineet tarttuvat innolla tarjottuun mahdollisuuteen laajentaa ymmärrystämme heteronormatiivisuuden vaikutuksista toimituksellisiin ratkaisuihin myös toimitustyön tekijöiden kokemuksista käsin.

Jos sama avoimuus ja uteliaisuus näitä kirjoittamattomia sääntöjä kohtaan laajenee myös muihin lehtiin, voimme ehkä piankin saada vastauksia myös muihin väistämättä avoimiksi jääneisiin kysymyksiin, kuten siihen, onko muissa lehdissä kannustettu tai ohjattu toimittajia tarttumaan homoseksuaalisuuden erityiskysymyksiin. Muualla maailmassahan se on ollut jo pitkään laatulehtien arkipäivää. (Ks. esim. Gross 2001, erit. 110–130.) Tämä voisi olla yksi niistä keinoista, joilla sanomalehdet voivat profiloitua entistä kiinnostavammiksi. Voin helposti kuvitella tilanteen, jossa lukijat avartaisivat mielellään käsitystään maailmasta lukemalla entistä useammin juttuja "erityiskysymysten" sijaan myös tavanomaisista aiheista, joista kuitenkin kirjoitettaisiin totutusta poikkeavasta näkökulmasta. Tässä suhteessa artikkelissani mainitut viittaukset lesboille ja homoille suunnattuihin lehtiin voivat antaa toimittajille ideoita siitä, mistä moisessa journalismissa voisi olla kyse.

Lisäselvitystä kaipaa myös journalistin ohjeiden tulkinta toimitustyössä. Vuodesta 1992 voimassa olleissa ohjeissa (homo)seksuaalisuutta ei ole erityisesti mainittu, joten ohjeita ei ole syytä lukea yksiselitteisesti siten, että "homoutta ei saa tuoda esiin" – mikä tuntuu kuitenkin olevan toimittajien arkiymmärrys asiasta. Ensi vuonna voimaan tulevissa uusissa ohjeissa sen sijaan todetaan erikseen, että seksuaalista suuntautumista ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai hal-

ventavasti.¹ Tämäkin ohje antaa edelleen tilaa toimittajan arvostelukyvyille sen suhteen, milloin ja millä tavoin homoseksuaalisuus on hyvä tuoda esiin tai jättää mainitsematta.

Olen samaa mieltä Meriläisen kanssa siitä, että rikosten ja rötösten uutisoinnin yhteydessä on syytä noudattaa hyvää harkintaa sen suhteen, mitä tietoja ja millä tavoin uhreista tai tekijöistä tuodaan esiin. Silti huomioni kiinnittyy oudokseen siihen, että Suomessa ei sanomalehtien mukaan tapahdu käytännössä lainkaan homoseksuaalisiin ihmisiin kohdistuvia viharikoksia. Omat ja tuttavapiirini kokemukset eivät valitettavasti tue tätä julkisuudessa rakentunutta kuvaa. Julkisen keskustelun puuttuessa jokainen näistä rikoksista näyttäytyy vain satunnaisena ja valitettavana yksittäistapauksena, mikä rajoittaa poliittisia toimia asiantilan korjaamiseksi.

Yhdyn myös Meriläisen kysymykseen siitä, miksi homo- tai heteroseksuaalisuus pitäisi mainita jutussa, joissa käsitellään yleensä ihmisen elämänkaarta tai työuraa. Havaintojeni mukaan *Helsingin Sanomissa* kuitenkin tuodaan tällaisissa jutuissa heteroseksuaalisuus toistuvasti esiin, mutta homoseksuaalisuudesta vastaavasti vaietaan. Koska en ole tutkinut toimittajien haastattelurutiineja (tässä jälleen aihe, joka kaipaa lisätutkimusta!), emme tiedä, ovatko toimittajat yleensä kysyneet haastateltaviltaan, haluaisivatko he mainita osana elämänkaartaan tai työuraansa elämäkumppaninsa, ja kuinka monet haastateltavista ovat tällöin kieltäytyneet kunniaista.

Helsingin Sanomissa (elämän)työstään haastateltujen lesbojen kanssa keskusteltuani vaikutelmakseni on kuitenkin tullut, että heidän kohdallaan toimittajat sekä välttävät kysymästä moisia että harjoittavat itsesensuuria, jos he saavat tällaisista suhteista haastattelun kuluessa vihiä. Näillä toimittajien hiljaisilla ratkaisuilla (heterosuhteet nostetaan esiin, homo- ja lesbosuhteista vaietaan) on väliä, koska ne vääristävät lukijoiden maailmankuvaa tehdessään homoseksuaalisesta todellisuudesta julkisuudessa olematonta ja näkymätöntä.

”Tavanomainen asiallisuus” saattaa toimitustyön arjessa siten helposti lipsahduttaa kirjoittamattomien heteronormatiivisten ”talon sääntöjen” noudattamiseksi. Nähdäkseni se on heteronormatiivista julkisuusvallan käyttöä silloinkin, kun sitä harrastetaan autopilottihjauksella. Jos sanomalehtien toimituksissa ei tähän mennessä ole käyty keskustelua siitä, millaisten asenteiden tai rutiinien varassa lehtijuttuja kirjoitetaan, tai millaista seksuaalipoliittista linjaa lehden jutut kokonaisuutena rakentavat, voi vain toivoa että *Tiedotustutkimuksen* julkaisema artikkeli nostaa teeman esiin ja tarjoaa toimituksissa konkreettisia lähtökohtia niin rakentavalle keskustelulle kuin moniarvoisemmalle journalismillekin.

Artikkelini tarkasteluajankohta oli vuodenvaihe 2002–2003, enkä ole itse Dublinista käsin päässyt viimeiseen puoleen vuoteen lukemaan *Helsingin Sanomia* tai muitakaan suomalaislehtiä. On tietysti mahdollista, että moni kuvailemani asia on noista ajoista muuttunut jo hyvinkin toisenlaiseksi. Palaan kiinnostuneena katsomaan, onko näin tapahtunut.

Viite

1 <http://www.journalistiliitto.fi/fi/johjeet/850/>.

Kirjallisuus

Gross, Larry (2001)

Up from Invisibility. Lesbians, Gay Men, and the Media in America. New York: Columbia University Press.